
ІВАН ОГІЄНКО І СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ»

УДК 378.124:2-756(477.43/44)КПДУ(09)(045)

В. Р. Адамський

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКА КОРПОРАЦІЯ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті проаналізовано доволі непростий процес, пов'язаний із формуванням персонального складу професорсько-викладацької корпорації богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету. Закцентовано увагу на тому, що основним джерелом заповнення вакантних посад на кафедрах структурного підрозділу виступали місцеві кадри науково-освітніх діячів та молоді випускники Київської духовної академії. Подано короткі автобіографічні відомості про життєвий шлях та творчі доробки кандидатів на вільні кафедри, а також відгуки відомих у науковому середовищі професорів на їхні праці. Показана особистісна участь і сприяння у вирішенні цієї проблематики Міністра народної освіти УНР, ректора Кам'янець-Подільського державного українського університету І.І. Огієнка та декана богословського факультету В.О. Біднова.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський державний український університет, професорсько-викладацька корпорація, богословський факультет, кафедра, професор, приват-доцент.

Становлення в добу Української революції 1917-1920 рр. національного за формою організації та внутрішнім змістом наповнення навчального процесу Кам'янець-Подільського державного українського університету супроводжувалося необхідністю оперативного вирішення досить складних питань. Кадрове забезпечення фаховими науковими силами усіх структурних ланок навчального закладу в цьому контексті посідало чи не найвагоміше місце. Особливо це відносилось до богословського факультету, закон про заснування якого гетьман П. Скоропадський затвердив 20 листопада 1918 р. Річ у тім, що в історії освітньої практики Наддніпрянської України це була перша доконана спроба реалізації ідеї підготовки практичних богословів у стінах світської вищої школи.

Справу організації структурного підрозділу ректор навчального закладу І.І. Огієнко доручив виконуючому обов'язки екстраординарного професора по кафедрі історії української церкви В.О. Біднову, який наказом Міністра народної освіти був призначений на посаду ще в серпні 1918 р. [1, с.189]. Василь

Олексійович цілком усвідомлено робив вибір на користь національного університету, оскільки мав можливість вибору. Наприкінці літа 1918 р. його також запрошували до праці в Катеринославський російськомовний університет [2, с.65], одним із фундаторів якого виступала місцева дума, та його кандидатуру розглядала Рада Київської духовної академії під час заміщення вакансії на кафедрі історії України. На засіданні В.О. Біднова представляли позаштатний заслужений ординарний професор В. Завитневич та екстраординарні професори В. Попов і В. Фоминський як «спеціаліста у сфері Південно-західноросійської історії», котрий і після захисту дисертації «не переставав працювати над вивченням української історії, про що свідчать його праці, що вийшли з друку» [3, арк.177зв.].

Призначення В.О. Біднова деканом богословського факультету відбулося 15 січня 1919 р. Згідно резолюції Міністра народної освіти він офіційно вважався на посаді з 1 січня 1919 р. і мав виконувати функціональні обов'язки впродовж наступних трьох років [4, арк.1]. Своїми першочерговими завданнями Василь Олексійович вважав вирішення питань, пов'язаних із адміністративною організацією самого підрозділу та пошук відповідних кадрів задля забезпечення навчально-виховного процесу.

Кадрова проблема була загальною в цей час для усіх ланок навчального закладу. Але її вирішення на богословському факультеті мало свою специфіку, що до певної міри ускладнювало процес. Позаяк факультет засновувався як православний підрозділ, то відповідно адміністрація університету була позбавлена можливості запросити науковців із Львова, як це вона зробила для часткового заповнення вакантних посад на інших факультетах. У Львівському університеті з українців за походженням теологію, як правило, читали греко-каполики.

Відтак надія покладалася на інтелектуальні сили, які були присутні в самому Кам'янці-Подільському та сподівалися на допомогу від Київської духовної академії. Про сприяння у вирішенні кадрових проблем ректора університету запевнив ще під час святкування урочистого відкриття навчального закладу доцент М.П. Смирнов [3, арк.67зв.].

Академічна корпорация Київської духовної академії і справді рекомендувала до Кам'янецького університету своїх найкращих представників. Ще наприкінці літа 1918 р. її вихованці подали до Міністерства народної освіти низку заяв з проханням призначити їх на вільні кафедри богословського факультету.

Практичну реалізацію ці документи отримали після того, як 5 січня 1919 р. І.І. Огієнко наказом Директорії УНР був призначений Міністром народної освіти [1, с.189]. Дізнавшись про це, В.О. Біднов писав йому з Катеринослава, куди він тимчасово виїхав в університетських справах: «...сердечно вітаю Вас з такою високою посадою і бажаю нової енергії, нових сил для надзвичайно потрібної задля України освітньої праці!» [5, с.308].

Будучи зайнятий важливими державними справами щодо визначення стратегії розвитку різних ланок освітньої системи, Іван Іванович знаходив час, аби приділити увагу вирішенню актуальних питань рідного університету. В контексті опрацювання останніх він уже 10 січня 1919 р. завізував декілька прохань кандидатів на вільні кафедри. Зокрема, на кафедру єврейської мови приват-доцентом призначено викладача Київської духовної семінарії О.В. Прахова з дорученням читати йому обов'язковий курс [6, арк.46]. Олексій Васильович був вихідцем із селянської родини Вологодської губернії. Він народився у 1886 р. Спочатку навчався у Вологодській духовній семінарії, а в 1913 р. закінчив повний курс Петроградської духовної академії зі ступенем кандидата богослов'я. Потому був зарахований професорським стипендіатом на кафедру єврейської

мови. З вересня 1913 р. призначений на посаду викладача латинської мови в Казанське духовне училище. Однак уже 28 жовтня цього ж року його переводять до Київської духовної семінарії викладати грецьку мову. У травні 1915 р. О.В. Прахов подав на розгляд Петроградської духовної академії магістерську працю «Пісня пророка Божого Мойсея (Втор. 32 гл.) Встановлення тексту; витяг смислу; дослідження про походження Пісні та про історію її тлумачення і збереження в Іудейській Синагозі» [6, арк.49]. У листопаді 1917 р. професори академії Рождественський та Петровський представили свої позитивні відгуки про працю, внаслідок чого Радою Петроградської духовної академії вона була рекомендована до друку з подальшим розглядом на здобуття наукового ступеня магістра богослов'я. Однак з огляду на революційний час праця у світ таки не вийшла. Разом з тим, О.В. Прахов зумів опублікувати низку дослідницьких матеріалів у петербурзьких та київських журналах. Так, у вченому часописі ПДА «Христианское чтение» за 1913 р. він розмістив розвідку «Пісня Мойсея (Второз. 32 гл.)», яка стала основою магістерської праці. У київських богословських журналах за авторством О.В. Прахова вийшли «Екзегетична замітка про два місяця в посланнях до коринян», «Новозаповітні замітки», «Св. Василь Великий як цар, первосвященник та переможець в церковних піснеспівах» та ін. [6, арк.50].

Позитивну резолюцію зафіксував І.І. Огієнко і на заяві професорсько-го стипендіата М.М. Васильківського. Відповідне прохання на ім'я Міністра народної освіти було написано ним ще 27 серпня 1918 р. і містило розгорнуте пояснення його щирих намірів прислужитися справі розвитку науки: «На богословському факультеті знов заснованого Кам'янець-Подільського Університету є кафедра філософії та психології релігій з апологетикою християнства. Маю за честь покійнійше прохати Вас, пане Міністре, проміж іншими кандидатами на цю кафедру зауважити й мене.

Скінчивши весною 1917 р. курс Київської Духовної Академії першим магістрантом свого випуску, я залишився при Академії стипендіатом по кафедрі історії філософії й студіював на протязі 1917-1918 акад. року під проводом професора П.П. Кудрявцева. Головна тема моїх вивчень – «Проблема безкінечности», що раніш ще була розроблена мною в кандидатську дисертацію, належить, по моему глибокому переконанню, до ґрунтових ідей релігійно-філософського світогляду; тому, кафедра, якої я шукаю, могла б стати рідною сферою моєї наукової праці, що нині тільки починається.

Рідний син України, я був би радий, оскільки мога зі свого боку взяти на шляху науки участь у певному процесі органічного перетворення безліч багатьох, але маловідомих скарбів народньої духовної стихії в найкращій колекції взагалі культурних вартостей людства» [6, арк.55-55зв.].

Візуючи даний документ, І.І. Огієнко мав можливість ознайомитися з думкою екстраординарного професора Київської духовної академії П.П. Кудрявцева щодо наукових здібностей кандидата. 29 серпня 1918 р. він писав, звертаючись до Івана Івановича: «Рекомендую Вашій увазі Миколу Михайловича Васильківського, котрий під моїм керівництвом писав кандидатську дисертацію на богословсько-філософську тему і на протязі минулого академічного року був професорським стипендіатом при моїй кафедрі (історія філософії), як дуже талановиту молодю людину, з живою думкою, із нахилом до філософських осмислень питань релігій, – усе це такі дані, які не можна не цінувати в кандидатах на кафедру... Найголовніше – це дуже талановита молода людина» [6, арк.56-57].

Не менш позитивно охарактеризував діяльність професорського стипендіата П.П. Кудрявцев у відгуку, підготовленому на засідання Ради Київської

духовної академії 23 листопада 1918 р. про звіт його роботи за рік: «Я вважав би вельми бажаним в інтересах найбільш досконалої підготовки талановитої молоді людини (М. Васильківського) до наукової праці над філософськими питаннями, залишити його стипендіатом при кафедрі філософії ще на один рік з тим, щоб він провів його, якщо звичайно, на те дозволять мінливі умови нашого теперішнього існування, у Києві. У разі, якщо п. Васильківський і в подальших своїх працях залишиться вірним предмету, обраному ним для кандидатської дисертації, і за своїм змістом і значенням, здібному бути зосередженням філософських досліджень та роздумів, то я вважав би необхідним відрядити його на деякий час у місцевий університет, аби там під компетентним керівництвом (напр., проф. Граве), він міг би проводити свої думки і висновки відносно ідеї безкінечності з боку їх математичної грамотності і закріпити математичний фундамент своїх досліджень» [3, арк.71зв.].

Того ж самого дня, 10 січня 1919 р., І.І. Огієнко завізував також прохання кандидата богослов'я Київської духовної академії Й.Ф. Оксіюка, написане ним ще 29 серпня 1918 р. Воно було достатньо лаконічне, але водночас показове у прояві своїх бажань: «Широ бажуючи віддати сили свої на користь рідного народу на тій ниві, з якою зв'язує мене моя освіта та особиста вдача, маю за честь ласкаво прохати Вас, Пане Ректоре, мати на увазі мою кандидатуру при обсадженню катедри історії стародавньої Церкви на богословському факультеті Кам'янець-Подільського університету.

До сього вважаю за повинність додати, що з першого ж року згадану науку я можу викладати мовою українською» [6, арк.51].

Із доданої до прохання автобіографії можна було дізнатися, що Й.Ф. Оксіюк народився 9 вересня 1894 р. у селянській родині. Нижчу освіту здобув у Холмській духовній школі, а середню – в місцевій духовній семінарії. З 1914 по 1918 р. навчався в Київській духовній академії, де за весь час «лічився першим у списках студентів свого курсу» [6, арк.53]. За чотири роки, крім обов'язкових проповідей, підготував шість т. зв. «семестрових сочиненнів» на теми богословського-філософського, церковно-історичного та історико-літературного характеру. Крім цього, в академічному музеї займався дослідженням українського народного мистецтва в сфері церковної музики та співу.

На II-IV курсах був виборним бібліотекарем студентської бібліотеки при академії, де за останній рік упорядкував бібліотеку т. зв. «українського гуртка» студентів. На четвертому курсі подав кандидатську дисертацію з історії стародавньої латинсько-християнської літератури на тему: «Ausonius D.M., християнський поет IV століття». Оцінюючи дану працю, професор М.М. Скабалланович писав: «В особі автора Авзоній знайшов досконалого робітника, що зумів підійти до вивчення свого предмету з цілком бездоганними засобами і зробити із свого дослідження захоплююче читання...» [6, арк.53 зв.].

Після закінчення академічного курсу Й.Ф. Оксіюк був запрошений до служби в департамент православної Церкви Міністерства ісповідань. Брав безпосередню участь у розробці усіх законопроектів, що проходили по департаменту.

Врешті, 10 січня 1919 р. І.І. Огієнко завізував прохання наглядача Кам'янець-Подільської хлоп'ячої духовної школи магістра теології О.З. Неселовського, подане на ім'я ректора ще 30 жовтня 1918 р., з резолюцією призначення його виконуючим посаду екстраординарного професора по кафедрі історії богослужіння [6, арк.58].

Опанас Захарович був походженням із Поділля, народившись у 1866 р. в м. Брацлаві у сім'ї робітника. Закінчив Подільську духовну семінарію та

Київську духовну академію. Був залишений професорським стипендіатом при академії на кафедрі літургики та церковної археології. З 1914 р. – працював наглядачем Кам'янецької хлоп'ячої духовної школи.

У 1906 р. за працю «Чини хіротоній і хіротесій» Київська духовна академія присудила йому ступінь магістра теології та грошову премію. Його авторству належало також чимало доробків з «літургійного обсягу» [6, арк.59]. Мав досвід роботи в комісії з перекладу на українську мову Євангелія та Молитвослова.

16 січня 1919 р. на ім'я Міністра народної освіти подав заяву професорський стипендіат Київської духовної академії І.А. Любарський з проханням призначити на посаду приват-доцента по кафедрі ново-грецької мови з дорученням читати обов'язковий курс [6, арк.23]. Того ж дня вона була погоджена І.І. Огієнком. На рішення останнього, очевидно, вплинуло декілька факторів. Передусім обізнаність з попереднім життєвим шляхом та практичним досвідом самого Івана Антоновича [6, арк.27-27зв.].

Крім того, на користь І.А. Любарського були підготовлені позитивні рекомендації провідними співробітниками Київської духовної академії. Так, за слушаний екстраординарний професор по кафедрі грецької мови протоієрей І. Корольков у відгуку на його наукову діяльність писав: «Іван Антонович Любарський, наскільки це можна судити за час проходження академічного курсу та спеціального інтересу, проявленого ним до занять грецькою мовою, є людиною, яка в повній мірі володіє і знаннями, і відповідними стараннями для занять грецькою мовою. Основна праця п. Любарського, що дала йому право на вчену ступінь, написана на тему, яка є безпосередньо близькою цій кафедрі («Грецька мова Нового Заповіту»). Свої пізнання в грецькій мові п. Любарський виявив і в інших відомих мені працях: «До питання про Новозаповітне словотворення», «Про вимову в грецькій мові», «Фонетика сусідніх приголосних у мові Аристофана». Перша із цих праць стоїть у прямій залежності з основними заняттями Любарського, однією із складних сфер філології, що вимагає індивідуальних нахилів та симпатій, не говорячи вже про загальнофілологічне пізнання, які пізнання і в мові давній, і в мові новій п. Любарським і виявлені» [6, арк.28].

Досить високо фахові здібності І.А. Любарського оцінювали й інші науковці. Рекомендуючи його восени 1918 р. на кафедру грецької мови, той самий І. Корольков, екстраординарний професор протоієрей А. Глаголев та доцент – священик М.П. Смирнов у спільному представленні стверджували: «Студентські заняття Любарського та відмінна ступінь їх успішності відомі Раді академії. Так само відомі і його наполегливість, і, особливо, філологічні здібності та вміння, які Любарський виявив у своїх семестрових творах та студентських рефератах. З 1916 р. Любарський посилено працює в галузі новозаповітної грецької мови. Частина своєї праці по Новозаповітній філології п. Любарський представив у Раду академії в якості кандидатського твору на тему: «Грецька мова в Новому Заповіті». У відгуку на цю працю ми читаємо, між іншим: «Автор володіє великими пізнаннями в грецькій мові», «рівень його знань в грецькій мові перевищує звичайний студентський», «любов його до грецької мови безсумнівна», «з працями з новозаповітної грецької граматики він знайомий до самих пізніших видань»... Любарський володіє знаннями у порівняльному мовознавстві та відмінно знає іноземні мови» [3, арк.178зв.].

Базуючись на цих характеристиках І.А. Любарського, доцент М.П. Смирнов писав І.І. Огієнку, рекомендуючи його до праці в Кам'янець-Подільський університет: «Честь маю просити не відмовити мені в благому дозволі рекомендувати Вашому Превосходительству в якості наставника для теологічного

факультету Кам'янець-Подільського Університету по кафедрі Новозаповітної грецької мови, – магістранта Київської Духовної Академії випуску 1918 р. Івана Антоновича Любарського [6, арк.24-24зв.].

Також у січні 1919 р. І.І. Огієнком був запрошений до викладання у вищій школі на Поділлі штатний ординарний професор Київського державного українського університету архієпископ Олексій [1, с.190-191].

Для тих представників корпорації, хто їхав до праці в Кам'янець-Подільський, були підготовлені офіційні документи, які мали максимально полегшити поїздку до міста над Смотричем. Наприклад, О.В. Прахову департамент вищої школи Міністерства народної освіти 18 січня 1919 р. за підписом В.В. Дуб'яньського видав таке посвідчення: «Цим посвідчується, що кандидат богослов'я ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ПРАХОВ є призначений приват-доцентом по кафедрі єврейської мови з дорученням читати обов'язковий курс на Богословському факультеті Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету з 1-го січня 1919 року. Тому Міністерство Нар. Освіти ласкаво прохає всі державні та приватні інституції не відмовити в справі щодо полегшення приїзду п. Прахова до Кам'яня-Подільського та придбання книжок і інших видань, які торкаються представленної кафедри» [6, арк.68-68зв.].

Крім того, з метою якнайшвидшої реалізації підписаних документів, Міністр народної освіти розпорядився підготувати спеціальний вагон для переїзду призначених на посади представників корпорації у Кам'янець-Подільський. Подробиці цієї подорожі, серед яких були, зокрема, М.М. Васильківський та І.А. Любарський, досить детально у своїх споминах описав Д. Дорошенко [7, с.415-416].

Й.Ф. Оксіюка викликали з Міністерства ісповідань, коли останнє в силу більшовицького наступу на Київ змушене було евакуюватись до Вінниці [8, арк.6].

19 лютого 1919 р. І.І. Огієнко завізував черговий документ, пов'язаний із поповненням персонального складу богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету. Цього дня він призначив приват-доцентом на кафедрі церковної археології Ю.Й. Сіцінського [9, арк.22]. Юхим Йосипович стояв біля витоків реалізації університетського проекту в місті, будучи обраним членом університетської комісії ще в січні 1918 р. 10 вересня він став парохом університетської церкви св. Миколая, а з 5 листопада – за сумісництвом посів посаду помічника бібліотекаря [10, с.299].

Отже, мобілізувавши місцеві наукові сили та скориставшись допомогою Київської духовної академії, І.І. Огієнку разом із В.О. Бідновим вдалося до початку весняного семестру 1918/19 навчального року бодай мінімально заповнити штатний розпис богословського факультету. Слід наголосити, що при вирішенні цього завдання не завжди вдавалося залишатися у визначеному правовому полі. І.І. Огієнко, очевидно, свідомо йшов на певні порушення, але ставлячи за мету залучити до праці талановиту молодь. Так було у випадку із І.А. Любарським, коли останній був призначений на кафедру, яка не передбачалася відповідним законом.

Інша проблема полягала в необхідності оперативного вирішення низки організаційних питань. Оскільки О.З. Неселовський займав посаду наглядача Кам'янець-Подільської хлоп'ячої духовної школи, то для того, аби розпочати виклади в університеті, йому необхідно було отримати відповідний дозвіл від Міністра ісповідань. Належне клопотання з цього приводу було підготовлене В.О. Бідновим і підтримане ректором навчального закладу [8, арк.10].

Інша складність полягала в тому, що не всіх призначених на посади осіб, вдалося вчасно розшукати. До прикладу, на відправлену В.О. Бідновим у сере-

дині лютого 1919 р. телеграму О.В. Прахову за вказаною ним адресою (м. Київ, вул. Трьохсвятительська, номера Познякова) негайно прибути до Кам'янець [8, арк.4], надійшла відповідь, що такий за цією адресою не проживає [8, арк.5].

Та все ж таки, попри певні труднощі, до початку весняного семестру 1918/19 навчального року декану факультету В.О. Біднову вдалося завершити адміністративне оформлення підрозділу та підготувати колектив до проведення навчальних занять. Була сформована рада факультету у кількості 5 членів професорсько-викладацької корпорації, обрано М.М. Васильківського секретарем, М.І. Ясинського – діловодом факультету [6, арк.11].

Восени 1919 р. структурний підрозділ укріпився як в організаційно-матеріальному плані, так і новими фаховими силами. Для нормального функціонування факультету було відведено три аудиторії та окремий кабінет для декана. На облаштування останнього правління університету відпустило майже п'ять тисяч карбованців [8, арк.32]. Загалом В.О. Біднов просив у правління навчального закладу передбачити в кошторисі на 1919/20 навчальний рік для забезпечення потреб факультету 458800 карб. [11, арк.9зв.].

До професорської корпорації підрозділу влилися нові сили. 16 вересня 1919 р. на ім'я ректора Кам'янець-Подільського державного українського університету надійшла заява від учителя української державної гімназії в с. Жолоби на Поділлі П.В. Табінського. Бажаючи продовжити наукові заняття, що були розпочаті свого часу в Петроградській духовній академії, де він був професорським стипендіатом, заявник просив призначити його на посаду приват-доцента по кафедрі патології на богословському факультеті.

Аргументуючи належний рівень підготовки для зайняття посади, Петро Васильович наводив факт друку низки власних доробків, що з'явилися у 1912 та 1913 рр. на сторінках «Миссионерского Обозрения» та «Церковных ведомостей», а також позитивні відгуки на підготовлену ним кандидатську дисертацію професорів Петроградської духовної академії І.І. Бриль'янова та М.І. Сакарди, опубліковані в «Християнском чтении» за березень 1916 р. Крім того, ним були підготовлені й інші праці, які з фінансових причин не були надруковані, і лежали в Петрограді, очікуючи слухного часу. Передусім, це дисертаційна праця на здобуття ступеня магістра «Император Костянтин Великий і його релігійна політика (306-337)», «Свєсивій, єп. Кесарійський і його церковно-історичні твори», «Лукій Келій Фирміян Лактантій і його Institutiones Divinae» та ін. [12, арк.59-59зв.].

Кандидатуру П.В. Табінського спочатку підтримали на засіданні ради факультету, а 4 жовтня 1919 р. рада професорів університету одноголосно обрала його на кафедру патології з дорученням читати обов'язковий курс [12, арк.62-62зв.]. 15 жовтня 1919 р. Міністр народної освіти своїм наказом затвердив це обрання [4, арк.38-38зв.].

На якісне поповнення структурних підрозділів Кам'янець-Подільського державного українського університету фаховими спеціалістами вплинув прихід у місто військових підрозділів УГА. Втім, відчувачою кадровий голод, богословський факультет досить виважено підходив до розгляду кожної кандидатури на заміщення вакантних посад. Коли на розгляд ради факультету надійшла заява від доктора богослов'я Львівського університету В. Лаби з проханням призначити його на одну із вакансій, рада факультету 3 вересня 1919 р. винесла таку постанову: «Одмовити доктору Василю Лабі з огляду на те, що: а) Богословський факультет Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету є православний, а конкурант греко-католик; б) конкурант не зазначає катедри, якої він шукає; в) він не має ніяких друкованих праць; г) нікому з складу професури Богословського факультету не відомий» [8, арк.36-36 зв.].

У жовтні 1919 р. за погодженням із В.О. Бідновим факультет залишив І.А. Любарський. Свою мотивацію такого рішення він виклав у поданому на ім'я ректора навчального закладу проханні: «На богословському факультеті досі я читав курс «Грецької мови Нового Завіту», по якому окремої катедри в штатах Університету не назначено. Між тим катедрами, що зазначені в законі про заснування Богословського Факультету, відповідної мойому фаху катедри немає. Отже, залишаючись без катедри, я нахожуся з морального та матеріального боку в дуже скрутному становищі. На Історично-філологічному факультеті є вакансія по кафедрі класичної філології. Маючи прагнення до класичних наук і рахуючи себе в цій ділянці спеціалістом, маю за честь ласкаво прохати Вас, Вапа Високість, зробити розпорядження про відновлення чинності мойого прохання від 5 квітня б. р. під ч. 14 перед Історично-філологічним Факультетом дорученого Вам Університету в справі посідання катедри класичної філології. До цього додаю, що я не відмовляюся від виконання тих обов'язків, які були мені доручені наказом по богословському Факультету [12, арк.83]. Для І.А. Любарського це питання розв'язалося позитивно. 29 листопада 1919 р. рада професорів КПДУУ на підставі рішення ради історико-філологічного факультету обрала Івана Антоновича «за приват-доцента по кафедрі класичної філології з дорученням читати обов'язковий курс» [10, с.250].

Восени 1919 р. певні зміни торкнулися й адміністративного апарату факультету. На початку осіннього семестру М.М. Васильківський зрікся посади секретаря факультету, але за рішенням ради він продовжував виконувати обов'язки до обрання нової особи на цю посаду. Постановою ради професорів богословського факультету від 27 листопада 1919 р. новим секретарем було обрано приват-доцента П.В. Табінського [8, арк.57-57зв.]. Так само за браком вільного часу залишив посаду виконуючий обов'язки діловода священник В. Березовський. 27 жовтня 1919 р. новим діловодом призначили Г. Стельмашевського [8, арк.44-45].

Врешті, наказом Головноуповноваженого уряду УНР від 23 грудня 1919 р. за №39 виконуючий обов'язки екстраординарного професора В.О. Біднов призначався екстраординарним професором Кам'янець-Подільського державного українського університету [13, арк.39].

У такому складі богословський факультет практично завершував навчальний рік. Готуючись до нового академічного року рада професорів КПДУУ у травні 1920 р. оголосила конкурс на заміщення вільних кафедр з усіх наявних структурних ланок. Щодо богословського факультету, то конкурс оголошувався на такі кафедри: «Св. Письма Старого Завіту, Св. Письма Нового завіту, історія стародавнього церковного письменства (християнська аскетика і містика), історії стародавньої церкви, порівнюючого богословія, догматичного богословія та історії догматів, християнської етики, історії російської церкви, історії проповіді (гомілетика), Біблейської історії та історії релігій Сходу, історії розколу та сектантства, історії слов'янських церков, пасторології, церковного права» [14, арк.109]. Наступного місяця ця інформація була розміщена в місцевій пресі [15].

На початку червня 1920 р. рада професорів богословського факультету розглянула заяву О.В. Прахова, в якій він пояснив причини, що зашкодили йому вчасно дістатися до Кам'янца-Подільського: «Призначений до Богословського факультету приват-доцентом на кафедру давньої єврейської мови, я не міг прийти до Кам'янца і приступити до виконання своїх обов'язків через відомі надзвичайні політичні обставини; при першій змозі я поспішив до Кам'янца і хотів би приступити до праці» [16, арк.26].

Якщо дотримуватися суто юридичних приписів, то ст. 513 університетського «Статуту» зобов'язувала приват-доцента, який не викладав лекцій без

поважних причин протягом одного семестру, вважати таким, що склав свої обов'язки. Разом з тим, колективний орган факультету ухвалив вважати вмотивованими причини неявики О.В. Прахова до навчального закладу та вирішив звернутися до Головноуповноваженого уряду УНР І.І. Огієнка затвердити його на посаді приват-доцента з 1 червня 1920 р. 11 червня 1920 р. останній задовольнив це клопотання, затвердивши О.В. Прахова приват-доцентом по кафедрі давньої єврейської мови з правом читати по вільній кафедрі [16, арк.27].

8 червня 1920 р. рада професорів богословського факультету розглянула заяви ординарного професора Київської духовної академії В. Рибінського та екстраординарного професора М.П. Смирнова про їхню згоду прочитати в осінньому семестрі 1920/21 навчального року курс лекцій Святого Письма Старого Заповіту та відповідно Святого Письма Нового Заповіту. Крім того, на цьому ж засіданні рада задовольнила прохання в.о. доцента Київської духовної академії М.Д. Бессарабова про його перевід з Києва до Кам'янець-Подільського на кафедру Святого Письма Нового Заповіту [16, арк.30-30 зв.]. За тиждень, 16 червня 1920 р., І.І. Огієнка затвердив рішення ради професорів [16, арк.31-31 зв.].

Однак черговий прихід у місто радянської влади зашкодив повноцінній реалізації цього задуму. Окрім М.Д. Бессарабова ніхто більше не прийшов. Але й останнього не виявилось в списку співробітників Кам'янець-Подільського державного українського університету, який 11 листопада 1920 р. затвердив заступник Міністра народної освіти П.І. Холодний. Склад корпорації богословського факультету відповідно зайнятих посад був таким: «Біднов Василь Олексійович – в.о. екстраординарного професора по кафедрі історії української церкви. Декан богословського факультету. Неселовський Опанас Захарович – в.о. екстраординарного професора по кафедрі історії богослужіння. Васильківський Микола Михайлович – приват-доцент по кафедрі філософії релігії. Оксіюк Йосип Хведорович – приват-доцент по кафедрі історії стародавньої церкви. Прахов Олексій Васильович – приват-доцент по кафедрі давньої єврейської мови. Сіпінський Юхим Йосипович – приват-доцент по кафедрі церковної археології. Настоятель університетської церкви. Голова бібліотечної Комісії. Табінський Петро Васильович – приват-доцент по кафедрі патрології. Секретар Богословського факультету» [17, арк.130зв.].

Таким чином, професорсько-викладацький склад богословського факультету формувався за досить непростих умов становлення структурного підрозділу. Основним джерелом делегування фахових кадрів виступала Київська духовна академія та місцеві науково-навчальні інституції. Це дало змогу за досить короткий період організувати на факультеті навчальний процес. З кожним новим семестром кількість загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, які слухали студенти, збільшувалась та вдосконалювалась.

Список використаних джерел:

1. Завальнюк О.М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.) : монографія / О.М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 644 с.
2. Біднов В. Перші два академічні роки українського державного університету в Кам'янці-Подільському (уринок із спогадів) / В. Біднов // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – №69-70. – С. 64-74.
3. Центральний державний історичний архів у м. Києві, ф.711, оп.3, спр.3977, 212 арк.
4. Державний архів Хмельницької області (далі Держархів Хмельницької обл.), ф.р.582, оп.1, спр.133, 128 арк.
5. Листування Івана Огієнка (1909-1921) / упоряд. та автор передмови В.Р. Адамський. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. – 687 с.

6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі: ЦДАВО України), ф.2582, оп.1, спр.182, 120 арк.
7. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 роки) / Д. Дорошенко. – К. : Темпора, 2007. – 632 с.
8. Держархів Хмельницької обл., ф.р.582, оп.1, спр.41, 67 арк.
9. ЦДАВО України, ф.2582, оп.1, спр.187, 92 арк.
10. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918-1921 рр.) / О.М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2006. – 632 с.
11. Держархів Хмельницької обл., ф.р.582, оп.1, спр.140, 201 арк.
12. ЦДАВО України, ф.2582, оп.1, спр.188, 110 арк.
13. Там само, ф.1131, оп.1, спр.1, 44 арк.
14. Держархів Хмельницької обл., ф.р.582, оп.1, спр.32, 203 арк.
15. Університетське життя // Наш шлях. – 1920. – 19 черв.
16. ЦДАВО України, ф.1131, оп.1, спр.39, 216 арк.
17. Там само, ф.2582, оп.2, спр.21, 163 арк.

Rather difficult process, connected with the formation of personal staff of professors and teachers corporation of the theological faculty of Kamyanets-Podilskyi State Ukrainian University has been analyzed in the article. The attention has been accentuated on the fact that the main source of filling vacant positions at the departments of the structural subdivision was local personnel of scientific-educational figures and young graduates of Kyiv theological Academy. Brief autobiographic information about the path of life and creative works of the candidates for the free departments, as well as the references of the famous among the scientists professors with their works have been offered. Personal participation and assistance in solving these problems by the minister of People's Education of UNR, rector of Kamyanets-Podilskyi State Ukrainian University I.I. Ohiyenko and the dean of the theological faculty V.O. Bidnov has been shown.

Key words: Kamyanets-Podilskyi State Ukrainian University, professors and teachers corporation, theological faculty, department, professor, privat-docent.

Отримано: 11.03.2015 р.

УДК 001(477)(092):908

Л. В. Баженов

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КИЇВЩИНА, ВОЛИНЬ І ПОДІЛЛЯ В КРАЄЗНАВЧИХ СТУДІЯХ І. І. ОГІЄНКА

У статті аналізуються «київський», «кам'янець-подільський» та «еміграційний» періоди життя і творчості І.І. Огієнка (1882-1972) під кутом зору його внеску у створення краєзнавчих праць з історії Правобережної України і в першу чергу його отчої Брусилівщини, що сьогодні є в складі Житомирської області.

Ключові слова: І.І. Огієнко, Брусилів, краєзнавство, регіональні дослідження, історичний нарис, студії.

Творча спадщина видатного українського вченого, релігійного, політичного і громадського діяча, педагога України та української еміграції ХХ століття Івана Івановича Огієнка (митрополита Іларіона) складає майже 2000 тисяч мо-